

KITAIBELIA	XIV. évf. 1. szám	pp.: 107–108.	Debrecen 2009
------------	-------------------	---------------	---------------

Aconitum variegatum L. a Bakonyalján

BAUER Norbert

MTM Növénytár, H–1476 Budapest, Pf. 222. bauer@bot.nhmus.hu

Az *Aconitum variegatum* a Dunántúli-középhegységben eddig egyetlen ponton, az Uzsa melletti Lesence-völgy (Déli-Bakony) égeres láperdejében volt ismert. BOROS (1949) terepnaplója és néhány herbárium példány (BP) alapján tudjuk, hogy itt a növény nem virágzó példányai 1949. május 18-án, egy tanulmányi kirándulás során (résztevők: Baksay Leona, Boros Ádám, Boros Ádámné, Csapody Vera, Felföldy Lajos, Jávorka Sándor, Károlyi Árpád, Kol Erzsébet, Lányi Gyula, Modor Vidor, Vajda László, Zólyomi Bálint, Zsivny Viktor) kerültek elő. Az adat JÁVORKA – SOÓ (1951) szintézisében jelent meg, majd BOROS (1954) beszámolt arról, hogy többszöri keresés után, 1953. szeptemberében virágzó példányt is talált. A Növénytár herbáriuma alapján Uzsa mellett a növényt ezt követően még Szodfridt gyűjtötte 1955-ben. Az uzsai adatot hosszú ideje nem erősítették meg, az állományt az elmúlt években magam is több alkalommal kerestem, eddig sikertelenül.

A hazai összefoglaló munkák (SOÓ 1966, SIMON 2000, ANON. 2009) az uzsai *Aconitum variegatum*-ot a subsp. *gracile* (Rchb.) Gáyer taxon alatt tárgyalják. Az újabb nemzetközi szakirodalom GÖTZ (1967) nyomán az *A. gracile* taxont nem fogadja el (JALAS – SUOMINEN 1989, TUTIN et al. 1993, MUCHER 1993), a nevet az *A. variegatum* subsp. *variegatum* szinonimjának tekinti.

60 évvel az uzsai állomány felfedezését követően, 2009. május 30.-án a Széki-erdő déli részén, Púpos-réttől nem messze [8871.3], egy keményfa ligeterdő és gyertyános-tölgyes átmeneti jellegű állományban érdekes hajtásokra figyeltem fel, melyeket korai fenofázisú *Aconitum variegatum*-nak határoztam. A Púpos-rét közelében megtalált állomány (25 fő) egy nagyobb szobányi folton él, az erősen árnyékolt termőhelyen virágzó tövet nem találtam. A populáció élőhelyét jelentő, Púpos-réttel határos erdőben a mezofil erdei fajok mellett kisebb borítással a közeli üdőbb erdő-állományokban tömeges mocsárerdei fajok is előfordulnak. Az élőhelyet egy 400 m²-es cönológiai felvétellel dokumentáltam:

A1: *Carpinus betulus* 40%; *Fraxinus exelsior* 30%, *Acer pseudoplatanus* 10%; **B1:** *Corylus avellana* 25%, *Acer pseudoplatanus* 5%, *Crataegus monogyna* 1%, *Ligustrum vulgare* 1%; **B2:** *Rubus caesius* 25%, *Acer pseudoplatanus* 10%, *Clematis vitalba* 5%, *Viburnum opulus* 3%, *Acer campestre* 1%, *Crataegus monogyna* 1%, *Cornus sanguinea* +, *Frangula alnus* +; *Hedera helix* +, *Ligustrum vulgare* +, *Rosa* sp. +; **C:** *Aconitum variegatum* +, *Stachys sylvatica* 20%, *Aegopodium podagraria* 5%, *Brachypodium sylvaticum* 5%, *Galium odoratum* 5%, *Convallaria majalis* 3%, *Knautia drymeia* 3%, *Elymus caninus* 1%, *Polygonatum multiflorum* 1%, *Primula vulgaris* 1%, *Acer pseudoplatanus* +, *Ajuga reptans* +, *Campanula trachelium* +, *Carex sylvatica* +, *Cephalanthera longifolia* +, *Circaea lutetiana* +, *Cornus sanguinea* +, *Crepis paludosa* +, *Galium sylvaticum* +, *Geum urbanum* +, *Heracleum sphondylium* +, *Paris quadrifolia* +, *Pulmonaria officinalis* +, *Listera ovata* +, *Maianthemum bifolium* +, *Sanicula europaea* +, *Tamus communis* +, *Viola mirabilis* +, *Viola sylvestris* +.

A BOROS (1954) megfigyelése alapján a zárt erdőben várható virágzási időben, szeptemberben többször felkerestem a Széki-erdő hasonló erdőterületeit (Pernyész-rét, Rák-sík, Nádas-rét környékét), de másutt a növény eddig nem került elő.

A botanikai szempontból meglehetősen jól feltárt Széki-erdő (TALLÓS 1956, 1959a, b, SZODFRIDT – TALLÓS 1965, 1966) területe növényföldrajzi és természetföldrajzi szempontból átmeneti táj a Bakony és a Nyugat-Dunántúl között, „átmenő flórájáról” már RÉDL (1942) ír. A terület tudományos szempontból is kimagaslóan értékes, és további kutatásokra érdemes, melyet a közelmúltban előkerült más értékes növényfajok (pl. *Senecio paludosus*, *Hypericum barbatum*, *Epipactis nordeniorum* – BAUER 2009, *Liparis loeselii* – VASUTA 2009) is bizonyítanak. A most előkerült *Aconitum variegatum* közép-európai hegyvidéki, alpi- és kárpáti- elterjedési súlyponttal jellemezhető faj (GÖTZ 1967, JALAS – SUOMINEN 1989). A Bakony peremi, alacsony tengerszint feletti magasságban előforduló populációi értékes reliktum-állományoknak tekintendők. Érdekes, hogy a taxon dunántúli őshonosságát megkérdőjelezi (ANON. 2009). A faj első dunántúli adatát a Vasi-dombvidékről Ambrózy-Migazzi ap. GÁYER (1932) közli (Kőszegpaty, Ilona-völgy). Ezt a populációt ma Takács Béla 1988-ban történt (Takács ex verb.) megerősítése nyomán közli KOVÁCS –

TAKÁCS (1997). A faj élőhelye itt gyertyános-tölgyes. A Kőszegi-hegység egy égereséből (Bozsok) Tóth ap. JEANPLONG (1991) publikálja. Takács (ex verb.) alapján tudjuk, hogy a fajt itt a Sibrik-kastély parkjához tartozó, de természet-szerű erdőállományban találták. Az *Aconitum variegatum* földrajzi elterjedése és a bakonyi állományokhoz hasonló élőhelyi sajátosságok alapján a Nyugat-Dunántúlról ismert két populáció öshonossága is valószínű, de célzott vizsgálatokkal tisztázandó.

Summary

Aconitum variegatum L. in the Bakonyalja Region (W Hungary)

N. BAUER

Only one record of *Aconitum variegatum* has been known from the Transdanubian Mountains [near Uzsa, Southern Bakony] so far (JÁVORKA – SOÓ 1951). A new occurrence of the species was found by the author in the Széki-erdő that belongs to the Bakonyalja region. The population grows in a mixed mesophilous forest, at altitude of 225 m.

Irodalom

- ANON. (2009): *Aconitum* L. Sisakvirág. – In: KIRÁLY G. (ed.): Új magyar fűvészkönyv. ANPI, Jósvafő, p. 153.
- BAUER N. (2009): Florisztikai adatok a Bakonyból és a Bakonyaljáról IV. – *Kitaibelia* 14(1): 16–29.
- BOROS Á. (1949): Florisztikai jegyzetek XXXV. – MTM, Tudománytörténeti Gyűjtemény, mscr.
- BOROS Á. (1954): Florisztikai közlemények IV. – *Bot. Közlem.* 45: 247–250.
- GÁYER GY. (1932): Új adatok Vasvármegye flórájához III. – *Annales Sabarienses: Folia Musealia* 1(6): 7–11.
- GÖTZ, E. (1967): Die *Aconitum variegatum*-Gruppe und ihre Bastarde in Europa. – *Feddes Rep.* 76 (1-2): 1–62.
- JALAS J. – SUOMINEN J. (eds. 1989): *Atlas florae Europaea* 8. Nymphaeaceae to Ranunculaceae. – Helsinki, 261 p.
- JÁVORKA S. – SOÓ R. (1951): A magyar növényvilág kézikönyve I-II. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 1120 p.
- JEANPLONG J. (1991): Új adatok Északnyugat-Dunántúl flórájának ismeretéhez III. – *Vasi Szemle* 45(1): 17–19.
- KOVÁCS J. A. – TAKÁCS B. (1997): Vas megye edényes flórájának kritikai vonatkozásai. – *Kitaibelia* 2(2): 220–225.
- MUCHER, W. (1993): Systematics and chorology of *Aconitum* ser. *Toxicum* (Ranunculaceae) in Europe. – *Phyton* 33: 51–76.
- RÉDL R. (1942): A Bakonyhegység és környékének flórája. Magyar flóraművek V. – Egyházmegyei Könyvnyomda, Veszprém, 159 pp.
- SIMON T. (2000): A magyarországi edényes flóra határozója. 4. átdolgozott kiadás. – Tankönyvkiadó, Budapest.
- SOÓ R. (1966): A magyar flóra és vegetáció rendszertani-növényföldrajzi kézikönyve II. Synopsis systematico-geobotanica florum vegetationis Hungariae II. – Akadémiai Kiadó, Budapest, 655 p.
- TALLÓS P. (1956): Érdekes és újabb florisztikai adatok a Bakonyból és Magyarország egyéb tájairól – *Bot. Közlem.* 46: 313–314.
- TALLÓS P. (1959a): Növényföldrajzi és florisztikai adatok a Dunántúlról. – *Bot. Közlem.* 48: 77–80.
- TALLÓS P. (1959b): Erdő- és réttípus tanulmányok a Széki-erdőben. – *Erd. Kut.* 6(1-2): 301–353.
- TUTIN, T. G. – BURGESS, N. A. – CHATER, A. O. – EDMONDSON, J. R. – HEYWOOD, W. H. – MOORE, D. M. – VALENTINE, D. H. – WALTERS, S. M. – WEBB D. A. (eds., 1993): *Flora Europaea* 1. Psilotaceae to Platanaceae. – Cambridge University Press, 581 p.
- SZODFRIDT I. – TALLÓS P. (1965): Újabb adatok a Dunántúl flórájához. – *Bot. Közlem.* 52: 23–84.
- SZODFRIDT I. – TALLÓS P. (1966): A Koeleria pyramidata (Lam.) Domin Magyarországon Újabb florisztikai adatok a Felsőnyírádi-erdőből. – *Bot. Közlem.* 53: 31–33.
- VASUTA G. (2009): A hagymaburok (*Liparis loeselii* (L.) Rich.) felfedezése a devecseri Széki-erdőben. – *Kitaibelia* 14(1): 123.